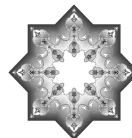

نظارت اثربخش بر فرآیند اعتبارات بنا به چارچوب حاکمیت شرکتی در بانک ملی

هادی نیک قلب^۱
سعید صیاد شیرکش^۲
فریده حق شناس کاشانی^۳

صفحات ۱۳ تا ۴۲
دریافت: ۱۴۰۲/۰۳/۱۳
پذیرش: ۱۴۰۲/۰۵/۲۹
نوع مقاله: پژوهشی

چکیده

انحراف مصرف تسهیلات، یکی از عمده‌ترین مشکلات سیستم بانکی در سطح کشور است. در اینجا، پژوهشی باهدف نظارت اثربخش بر فرآیند اعتبارات بنا به چارچوب حاکمیت شرکتی در بانک ملی صورت گرفته است. پژوهش از نوع توسعه‌ای _ کاربردی است. جامعه آماری در بخش کمی، کارکنان دارای مشاغل مدیریتی و تخصصی رسمی شاغل در ادارات امور تهران و واحدهای ستادی بخش اعتبارات بانک ملی مستقر در سطح شهر تهران که نمونه آماری برابر با ۱۸۶ نفر به صورت تصادفی انتخاب شد. یافته‌های این پژوهش، شامل ده مضمون فراگیر (شامل سرمایه انسانی، مسئولیت‌پذیری، ابزارهای پیشرفته الکترونیکی، قوانین و مقررات، پاسخگویی، پایش و کنترل، سیاست‌ها و رویه‌ها، قابلیت‌های پویای سازمانی، شفافیت اطلاعاتی و بعد عدالت‌جویی)، بیستویک مضمون سازمان‌دهی شده و پنجاه مضمون فرعی است. با استفاده از تحلیل عملی، ضرایب استاندارد و ضرایب معناداری تمامی ابعاد بر متغیر حاکمیت شرکتی با رویکرد نظارت اثربخش بر تسهیلات در سطح اطمینان ۹۵٪ تأثیر مثبت و معناداری داشته‌اند، لذا مدل به طور کامل تأیید گردید. همچنین نتیجه گرفته شد که ابعاد سرمایه انسانی و پایش و کنترل بیشترین و بعد عدالت‌جویی کمترین ضریب همبستگی را در مدل داشته باشند. به کارگیری این مدل به بانک ملی کمک خواهد کرد تا با شناسایی دقیق مفاهیم حاکمیت شرکتی مرتبط با تسهیلات بانکی، نظارت اثربخشی بر پرداخت تسهیلات انجام دهند.

واژگان کلیدی: حاکمیت شرکتی، نظارت اثربخش، تسهیلات، بانک ملی.

nikghalbh@gmail.com
saeed.sayad@gmail.com

۱. دانشجوی گروه مدیریت دولتی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران؛
۲. استادیار گروه مدیریت دولتی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران (نویسنده مسئول)؛
۳. استادیار گروه مدیریت کسب‌وکار و کارآفرینی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران؛
fahaghshenaskashani_93@yahoo.com

۱- بیان مسأله

صنعت بانکداری عاملی است که اجزای اقتصادی را در کنار هم نگه می‌دارد؛ زیرا اعتبار فراهم می‌کند و به موجب آن، افراد، خانواده‌ها و شرکت‌ها، متقاعد می‌شوند که در بانک سرمایه‌گذاری نمایند و موجب فراهم شدن زمینه و بستر رشد و گسترش اقتصادی می‌شود. حال اگر مصرف‌کنندگان نتوانند تسهیلاتی دریافت کنند، اقتصاد زمین‌گیر می‌شود (بن عبد سلم و همکاران، ۲۰۲۲)^۱ و از سمتی دیگر اگر بانک‌ها در دریافت سررسید تسهیلات با مشکل مواجه شوند دچار بحران می‌شوند. این نوع نگرانی‌ها در رابطه با اثربخشی تکنیک‌های مدیریت ریسک بانک‌ها از بحران مالی سال ۲۰۰۷ مطرح شده است (شویتزر و همکاران، ۲۰۱۶)^۲. بحران مالی سال ۲۰۰۷ بسیار مورد بررسی و تحلیل گسترده توسط دانشگاهیان، سیاستمداران، کارشناسان بانکی و دیگر صاحب‌نظران قرار گرفت. نتیجه اینکه چنین بحران بزرگی را تا حدود بسیار زیادی به شکست در شیوه‌های حاکمیتی مؤسسات مالی نسبت دادند (بلتراتی و استولز، ۲۰۱۲؛ لیو و همکاران، ۲۰۲۳). آنگیر، دمیرگوک، هیوزینگا و ما (۲۰۱۸)^۳ بیان می‌دارند بحران مالی جهانی ۲۰۰۷ منجر به بررسی دوباره رویه‌های حاکمیت شرکتی در بانک‌ها شده است؛ زیرا یکی از راه‌های مناسب برای کمک به اجرای قدرتمند مدیریت ریسک، وجود حاکمیت شرکتی در بانک‌ها است. حاکمیت شرکتی، ساختاری را فراهم می‌کند تا به وسیله آن، اهداف شرکت مشخص گردد و راه دستیابی به اهداف شرکت و نظارت بر عملکرد شرکت، مشخص گردد (کمیته بال، ۲۰۱۵: ۴)^۴. حال یکی از اهداف مهم شرکت‌ها، پیاده‌سازی مدیریت ریسک است که این هدف در بسیاری از صنایع واجب و ضروری است، اما به دلیل بازتاب شدید اقتصادی و مالی ناشی از ورشکستگی بانک‌ها، برای صنعت بانکداری بسیار مهم‌تر است (بن عبد سلم و همکاران، ۲۰۲۲). حاکمیت شرکتی در بانک‌ها کارایی آن‌ها را افزایش می‌دهد (آندریس، کاپرا و ونیستور، ۲۰۱۸) و موفقیت بیشتر آن‌ها را فراهم می‌آورد (چیرا و احمد، ۲۰۰۲)^۵.

در سال‌های اخیر، کمیسیون تنظیم مقررات بانکی و بیمه چین، به‌دفعات، سیاست‌هایی را برای تشویق سرمایه‌گذاران برای مشارکت در حاکمیت شرکتی بانک‌ها به کار گرفته است و

1- Ben Abdesslem

2- Switzer, lorne

3- Anginer, Deniz. Demirguc-Kunt, Asli. Huizinga, Harry and Ma, Kebin

4- Basel:BCBS

5- Chapra, M & Ahmed

نقش نظارتی پرننگ و ضروری در هموارسازی نوسانات بازارهای مالی و حفظ ثبات جامعه، به آنان داده است. در واقع، سرمایه‌گذاران به جمع‌آوری انبوهی از اطلاعات، ارزیابی عملکرد بانک و نظم بخشیدن به مدیریت می‌پردازند، برای اطمینان از اینکه استراتژی سرمایه‌گذاری آن‌ها باهدف به حداکثر رساندن ارزش بلندمدت شرکت، به‌جای دستیابی به اهداف کوتاه‌مدت سود همخوانی داشته باشد و نظارت اثربخشی بر فعالیت‌های بانک جهت کاهش ریسک داشته باشد (چیانگ لی، وانگ و ژانگ، ۲۰۲۳).

خط‌مشی‌های حاکمیت شرکتی، بر مبنای برقراری تعادل بین تضادهای منافع مدیران و مالکین و ساخت مکانیزم کنترلی جهت رضایت‌مندی صاحبان منفعت، افزایش ارزش سهام‌داران است. حاکمیت شرکتی، خط‌مشی و رویه‌ای است به‌منظور برقراری تعادل بین اهداف اجتماعی و اقتصادی یک بنگاه از جنبه‌هایی مانند پاسخگویی، استفاده بهینه و کارآمد از منابع در به‌کارگیری قدرت و رفتار شرکت در محیط اجتماعی، تقسیم منصفانه مسئولیت‌ها و در نظر داشتن استقلال هیئت‌مدیره و آسان‌سازی عملکرد پایدار (مؤسسه پایداری و مسئولیت اجتماعی شرکتی، ۲۰۱۷).

بانک‌ها عملیات پرداخت تسهیلات را انجام می‌دهند؛ اما بنا به دلایلی مانند بررسی‌های نادرست طرح‌ها، ناسامانی‌های اقتصادی، نوسان‌های نرخ ارز، نوسان‌های نقدینگی، رکود بازار و غیره، بخشی از پول، به بانک برنمی‌گردد؛ یعنی اینکه بانک‌ها دارای مطالبات معوق می‌شوند، تأثیر این مطالبات معوق، پایین آمدن کیفیت دارایی‌های بانک‌ها و افزایش ریسک اعتباری و افزایش مطالبات بانک‌ها است. انباشته شدن این مطالبات معوق، موجب خارج شدن بخشی از دارایی‌های بانک‌ها از مدیریت اعتباری می‌شود که از یک‌طرف تعادل زمانی دارایی و بدهی بانک‌ها را دچار مشکل کرده و با ریسک نقدشوندگی مواجه می‌کند و از طرف دیگر قدرت اعتباردهی بانک‌ها را کاهش می‌دهد.

مطالبات معوق، ریسک اعتباری بانک‌ها را افزایش می‌دهد و تمایل به اعتباردهی آن‌ها در پروژه‌ها کاهش می‌یابد. در نتیجه سیستم تأمین مالی بانک‌ها دچار خدشه خواهد شد. ادامه این وضعیت و زیان ناشی از مطالبات معوق سبب کاهش سرمایه پایه بانک‌ها خواهد شد و زمینه را برای ایجاد بحران بانکی فراهم می‌کند؛ اما اگر حاکمیت شرکتی در بانک‌ها به‌درستی پیاده‌سازی شود، نظارتی اثربخش بر تسهیلات شکل می‌گیرد که نتیجه آن، رشد و شکوفایی در سطح کلان خواهد بود؛ زیرا هدف اصلی اجرای حاکمیت شرکتی در بانک‌ها، اعمال

کنترل‌ها و نظارت‌های صحیح بر سطوح مختلف تسهیلات اعطایی در بانک است. نظام بانکداری ایران بر اساس شاخص‌های مختلف اقتصادی و مالی و با وجود تلاش‌های پیوسته سیاست‌گذاران، دچار ناکارآمدی است. مانده بالای مطالبات غیرجاری، روی آوردن به بنگاهداری توسط بانک‌ها، سهم قابل توجه دارایی‌های سمی (دارای ریسک بالا) در ترازنامه، اندک بودن نسبت کفایت سرمایه، پایین بودن درجه شفافیت نظام بانکی و تأمین نکردن سود واقعی سپرده‌گذاران، بخشی از ناکارآمدی‌های نظام بانکی کشور است و وجود حجم بالای مطالبات غیرجاری در بانک ملی ایران نشان می‌دهد که حاکمیت شرکتی در بانک ملی با شرایط مطلوب فاصله دارد. اهمیت این موضوع زمانی آشکار می‌شود که بدانیم مطالبات غیرجاری بانک‌ها طی چند سال اخیر افزایش قابل توجهی داشته و بخش بزرگی از منابع سیستم بانکی با به کارگیری تصمیم‌های نامناسب از چرخه تولید و استفاده خارج گردیده است که این موضوع آسیب‌های جبران‌ناپذیری به کلیه بخش‌های اقتصادی کشور وارد نموده است. از این رو سؤال اصلی پژوهش این است؛ نظارت اثربخش بر فرآیند اعتبارات بنا به چارچوب حاکمیت شرکتی در بانک ملی چیست؟

۲- ادبیات پژوهش

حاکمیت شرکتی، به شکل امروزی، نتیجه مطالعاتی است که در کشورهای مختلف دنیا انجام شده است و شروع آن در دهه ۱۹۹۰ میلادی می‌باشد. مقررات هیئت‌مدیره در جنرال موتورز آمریکا و چندین گزارش حسابداری دیگر در کانادا، انگلیس و فرانسه از آن جمله است. رسوایی‌های مالی در شرکت ورلد‌کام، انرون، آجیب، زیراکس، سیکو و چند شرکت دیگر، کنگره ایالات متحده آمریکا را بر آن داشت تا کمیته تخصصی را تشکیل دهد که مأمور بررسی راهکارهایی برای مقابله با فساد و تقلب کند. این کمیته با همکاری انجمن حسابداری رسمی آمریکا، سازمان حسابرسی دولتی و کمیسیون بورس اوراق بهادار لایحه‌ای را تهیه نمودند که به قانون ساربنز اکسلی شهرت یافت. این قانون موجب پیدایش مرجع نظارتی قوی و قدرتمندی به نام هیئت حسابداری شرکت‌های سهامی عام در سال ۲۰۰۲ شد در سال‌های بعد سازمان‌هایی پدیدار شدند که استانداردهایی را برای حاکمیت شرکتی وضع نمودند (کبوری، ۲۰۰۲).^۱ حاکمیت شرکتی، روابط میان گروه‌های مختلف برای تعیین جهت‌گیری و

عملکرد شرکت است. گروه‌ها عبارت‌اند از مدیرعامل، سهام‌داران و هیئت‌مدیره و گروه‌های فرعی هم شامل مشتریان، کارکنان، فروشندگان، اعتباردهندگان و اجتماع می‌باشند. حاکمیت شرکتی ابزاری است که به وسیله آن جهت حرکت شرکت تعیین می‌گردد. حاکمیت شرکتی در مفهوم کلی به ساختارها و فرایندهای تصمیم‌گیری و پاسخگویی گفته می‌شود که در انواع مختلف سازمان‌ها اعمال می‌گردد و هدف از اعمال مکانیزم‌های حاکمیت شرکتی، اطمینان یافتن از وجود چارچوبی است که بین آزادی عمل مدیر، پاسخگویی و منافع ذی‌نفعان توازن ایجاد کند (پن و همکاران، ۲۰۱۵).^۱

موتامیما و پونگکی (۲۰۲۳)^۲ پژوهشی باهدف تجزیه و تحلیل نقش حاکمیت شرکتی در تعدیل اثرات سه نوع تأمین مالی مرابحه، مضاربه و جعاله در بانک‌های اندونزی را بررسی نمودند و دریافتند که مرابحه بر ریسک تأمین مالی تأثیر مثبت می‌گذارد. مضاربه تأثیر منفی می‌گذارد و جعاله بی‌تأثیر است. حاکمیت شرکتی، تأثیر تأمین مالی مرابحه را بر ریسک تأمین مالی تضعیف می‌کند و تأثیر تأمین مالی مضاربه را بر ریسک تأمین مالی افزایش می‌دهد.

صدا، گنسان، یت و همکاران (۲۰۲۳)^۳ با بررسی بر روی داده‌های ریسک اعتباری از سال ۲۰۱۱ تا ۲۰۲۰ در بانک‌های عراقی را بررسی نمودند و نتیجه گرفتند که در چارچوب حاکمیت شرکتی، باید با بهبود قوانین، از سرمایه‌گذاران در برابر ریسک اعتباری محافظت کرد.

لی، وانگ و ژانگ (۲۰۲۳)^۴ در پژوهشی، تأثیر حاکمیت شرکتی و حاکمیت خارجی را بر ریسک سیستماتیک بانک بررسی نمودند. استفاده از داده‌های بانک‌های موجود در چین مربوط به سال‌های ۲۰۰۷ تا ۲۰۲۰، نتایج نشان داد که یک هیئت‌مدیره قوی، به کاهش ریسک سیستمی در بانک‌ها کمک می‌کنند. سرمایه‌گذاران به‌جز بانک‌های ایالات‌متحده و بازارهای اروپایی، نقش نظارتی در مهار ریسک‌پذیری بیش‌ازحد بانک ایفا می‌کنند. یافته‌ها نشان دادند که حاکمیت شرکتی (داخلی) مکمل حاکمیت خارجی در بهبود ثبات مالی تأثیرگذار است و بیان می‌کند که بانک‌ها باید اثربخشی حاکمیت شرکتی را برای کاهش ریسک، بهبود بخشند و دولت‌ها باید فعالانه سرمایه‌گذاران را تشویق کنند تا در حاکمیت شرکتی مشارکت داشته باشند. نه‌لا النور و مهاسین (۲۰۲۳)

1- Pan, Rulu, Jing, Shi, Qiaoqiao, Zhu

2- Mutamimah, Mutamimah

3- Sadaa, Abdullah Mohammed. Ganesan, Yuvaraj. Yet, Chu Ei. Alkhazaleh

4- LEE Wang, Zhang

در مطالعه‌ای نقش اصول حاکمیتی را در کاهش ریسک شرکت‌های کوچک در عربستان سعودی بررسی کردند. مشکل این بود که بسیاری از بنگاه‌های کوچک با ریسک‌های مربوط به پرداخت تعهدات، سودآوری پایین در کوتاه‌مدت و توان پرداخت مالی پایین در بلندمدت مواجه بودند. از این رو، این پژوهش به بررسی تأثیر اعمال اصول حاکمیت شرکتی در بنگاه‌های کوچک بر کاهش ریسک پرداختند. هدف این مطالعه بررسی این است که تا چه حد اصول حاکمیت شرکتی در شرکت‌های کوچک در عربستان سعودی وجود دارد و مشخص نماید که تا چه حد این اصول در شرکت‌های یادشده اعمال می‌شود. نتیجه گرفتند که بین اعمال اصول حاکمیت شرکتی در شرکت‌های کوچک و کاهش خطرات رابطه معناداری وجود دارد. همچنین باید در نظر داشت که اعضای هیئت‌مدیره باید دارای حسن اخلاق و حسن شهرت باشند. این مطالعه موارد زیر را توصیه می‌کند: اهداف، وظایف و اختیارات هیئت‌مدیره باید به طور واضح و دقیق تعریف شود و این که تا چه اندازه در جهت حداکثر کردن ارزش سهام‌داران است. کوماث، دوگان و سیلر (۲۰۲۳)

معتقدند حاکمیت شرکتی مؤثر مؤسسات مالی، به‌ویژه در بخش بانکی، برای ثبات نظام مالی و پیشگیری از بحران‌های مالی ضروری است. تأثیر حاکمیت شرکتی و مناقشات مرتبط با آن بر ارزش بازار بانک‌ها بررسی گردیده است. برای این منظور، از امتیازات حاکمیت شرکتی، از جمله مدیریت، ارزش سهام‌داران و مسئولیت اجتماعی شرکتی و همچنین امتیازات چالش‌های حاکمیت شرکتی برای تجزیه و تحلیل تأثیر آن‌ها بر ارزش بازار ۲۴۲ بانک در ۴۳ کشور استفاده شده است. یک رابطه مثبت و معنی‌دار آماری بین امتیازات استراتژی و ارزش بازار بانک‌ها و همچنین بین امتیازات مدیریت و ارزش بازار بانک‌ها یافت شده است.

جدول ۱- برخی نظریه‌های دیگر مربوط به حاکمیت شرکتی

ردیف	نویسنده / نویسندگان	عنوان پژوهش	مؤلفه‌های احصا شده
داخلی:			
۱	رسولی و همکاران [۲۶]	شناسایی ابعاد و مؤلفه‌های حاکمیت شرکتی با رویکرد توسعه کارآفرینی	بعد ساختاری - بعد محیطی و بعد رفتاری

	سازمانی در بانک کشاورزی		
۲	باباجانی و همکاران [۶]	الگویی برای حاکمیت شرکتی در بانک‌های ایران	تفکر سیستمی، پاسخگویی به ذی‌نفعان، بعد عوامل محیطی، بعد نهاده‌ای، بعد فرایندی، حفظ منافع سهام‌داران، حداکثرسازی و حفظ منافع ذی‌نفعان بزرگ
۳	رضایی و ناظمی [۲۷]	الگوی راهبری شرکتی در بانک‌های ایران	ابعاد مالکیتی، ابعاد کنترلی مدیریتی، ابعاد کنترلی خارجی، ابعاد کنترلی داخلی
۴	رحمان سرشت و هرنندی [۲۵]	مدلی برای کنترل راهبردی حاکمیت شرکتی با استفاده از استراتژی نظریه داده‌بنیاد کلاسیک	بعد ساختاری - بعد محیطی - قوانین و مقررات - هنجار سازمانی
۵	فرزین وش و همکاران [۱۳]	نقش حاکمیت شرکتی بر شاخص‌های عملکرد نظام بانکی	عملکرد نظام بانکی، شاخص سودآوری، جدایی کنترل از مالکیت، ایجاد حس اعتماد سرمایه‌گذاران، تعیین ضوابط مربوط به صلاحیت‌ها و شایستگی‌های مورد نیاز مدیران بانک‌ها
۶	سیف [۳۰]	حاکمیت شرکتی در نظام بانکی: چالش‌ها و انتظارات	شفافیت، پاسخگویی، افشای اطلاعات، نظارت قانونی، مسئولیت‌پذیری، عدالت یا رفتار یکسان با سهام‌داران
خارجی:			
۷	ساکاوا و همکاران [۲۹]	مالکیت نهادی و عملکرد شرکت‌های سهام‌دار محور تحت حاکمیت شرکتی	سرمایه‌گذاران یا سهام‌داران نهادی، سهام‌داران خارجی، نظارت بر عملکرد، ایجاد فرصت‌های رشد بالاتر، افزایش عملکرد پایدار شرکت مبتنی بر سیستم سهام‌دار محور
۸	سوه دان و همکاران [۳۲]	تأثیر اجرای حاکمیت شرکتی بر عملکرد شرکت‌ها در کشورهای عضو همکاری خلیج فارس	ساختار مالکیت، عملکرد هیئت‌مدیره و مدیرعامل، آگاهی از فرهنگ سازمانی، شفافیت، کمیته حسابرسی،
		راهبری شرکتی و	

۹	آندریس و نیستور [۳]	اثربخشی آن در بانک‌های کشورهای با اقتصاد نوظهور	اجرای کامل و دقیق ساختار حاکمیت شرکتی، افزایش کارایی بانک‌ها، هیئت نظارت قوی، مدیریت ریسک،
۱۰	ماسری و البهار [۱۹]	بررسی رابطه راهبری شرکتی و مدیریت ریسک در بانک‌های حوزه خلیج فارس	دوگانگی وظیفه، اعضای هیئت‌مدیره، اندازه هیئت‌مدیره، مدیران اجرایی، مدیریت ریسک
۱۱	بریندل [۹]	عوامل تأثیرگذار بر سیستم حاکمیت شرکتی	بازار کارا و مقررات آن، ساختار بدهی، قوانین ورشکستگی، نظارت بانکی و وضعیت کسب‌وکار، تأثیرگذاری عملکرد بازارهای سرمایه و سطح رقابت در بازارهای مالی و کالاها

جدول ۲- برخی نظریه‌های مربوط به نظارت بر تسهیلات

ردیف	نویسنده / نویسندگان	عنوان پژوهش	مؤلفه‌های احصا شده
داخلی:			
۱	خراشادی [۱۶]	بررسی عوامل مؤثر بر افزایش مطالبات غیرجاری بانک صادرات	عوامل خاص صنعت بانکی، عوامل داخلی بانک‌ها و عوامل کلان اقتصادی
۲	کردمنجیری [۱۸]	شناسایی عوامل مؤثر بر مطالبات بانک‌ها با استفاده از شبکه‌های عصبی	عوامل غیرمالی - ویژگی قرارداد تسهیلات - پایداری شرکت - عوامل مالی - نسبت‌های مالی - سودآوری - معیار تسهیلات
۳	اولیایی و هدایتی [۲۳]	اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر مطالبات غیرجاری در سیستم بانکی	عوامل فنی، اقتصادی و فرهنگی و رفتاری
۴	سیدنورانی و همکاران [۳۱]	عوامل مؤثر بر انحراف تسهیلات اعطایی در ایران	تسهیلات اعطایی، نهادهای مالی، اطلاعات نامتقارن، مخاطره اخلاقی، فاکتورهای صوری، سندسازی، نظارت ناکافی، انحراف از عقود مشارکتی و مبادله‌ای، آموزش کارکنان بانک‌ها، رتبه‌بندی تسهیلات، اجرای نظارت دقیق
		شناسایی و ارزیابی عوامل	نظام بانکی، چالش‌های تحلیل نهادی، شفافیت،

۵	طالبی [۳۴]	مؤثر بر چالش‌های نظام بانکی ایران	دستیابی به قوانین و شرایط نهایی، پایداری، حکمرانی، تخصیص منابع و اشتغال
۶	عرب مازار و رویین‌تن [۵]	عوامل مؤثر بر ریسک اعتباری مشتریان بانکی، مطالعه موردی بانک کشاورزی	عوامل غیرمالی - عوامل مالی
خارجی:			
۷	عبدالله‌پور [۱]	تأثیر عدم تقارن اطلاعات بر تأمین بانک‌های کوچک و متوسط در الجزایر	ساختار مالی ضعیف شرکت‌های کوچک و متوسط، تصمیمات مالی بانک‌ها پس از شناسایی اطلاعات نامتقارن
۸	هاوریل چک [۱۵]	چارچوب نظارتی برای سیستم‌عامل‌های سرمایه‌گذاری مبتنی بر وام	وضع مقررات خاص، شناسایی چالش‌های قانونی، نظام‌های قانون‌گذاری، ارزیابی نظام‌های جدید
۹	جلتا [۱۴]	عوامل مؤثر بر عملکرد بازپرداخت وام‌های سرمایه‌گذاری در منطقه ویژه ارومیا اطراف آدیس آبیبا	عوامل تعیین‌کننده عوامل بازپرداخت وام، تحلیل عوامل تعیین‌کننده بازپرداخت وام، بررسی و طراحی پژوهش‌های توضیحی و توصیفی
۱۰	آگاروال [۲]	تأثیر عوامل مؤثر بر بازپرداخت وام خرد مصوب بر عملکرد سرمایه‌گذاری در شهر دیلا اتیوپی	خدمت به مؤسسات مالی بخش‌های غیردولتی، نظارت بر وام، مناسب بودن شرایط بازپرداخت، میزان سود شرکت، تجربیات مرتبط با کسب و کار
۱۱	یانگ [۳۶]	توسعه سیستم (کی، بی، اس) برای مدیریت ریسک وام	هوش مصنوعی، مدیریت ریسک وام بانکی، حسابرسی و تجزیه و تحلیل پیش از اعطای وام‌های بانکی، حسابرسی و نظارت پس از اعطای وام بانکی
۱۲	تالوار [۳۵]	اصول اصلی نظارت بانکی مؤثر	هدایت مقامات نظارتی، مدیریت ریسک، نظارت تلفیقی، فرآیند پویای نظارت

اهداف پژوهش

الف - تعیین مدل حاکمیت شرکتی برای نظارت اثربخش بر تسهیلات اعطایی بانک ملی ایران.

ب - تعیین مؤلفه‌های فرعی حاکمیت شرکتی برای نظارت اثربخش بر تسهیلات اعطایی بانک ملی ایران.

ج - تعیین مؤلفه‌های اصلی حاکمیت شرکتی برای نظارت اثربخش بر تسهیلات اعطایی بانک ملی ایران.

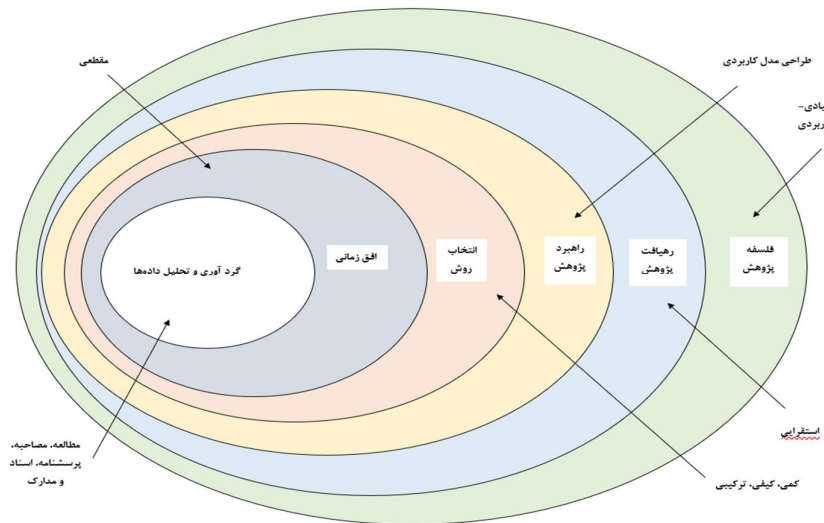
د - تعیین ابعاد مدل حاکمیت شرکتی برای نظارت اثربخش بر تسهیلات اعطایی بانک ملی ایران.

سؤال‌های پژوهش: الف- مدل حاکمیت شرکتی برای نظارت اثربخش بر تسهیلات اعطایی بانک ملی ایران کدام است؟ ب - مضامین اولیه (مؤلفه‌های فرعی) حاکمیت شرکتی برای نظارت اثربخش بر تسهیلات اعطایی بانک ملی ایران کدام است؟ ج - مضامین سازمان‌دهی شده (مؤلفه‌های اصلی) حاکمیت شرکتی برای نظارت اثربخش بر تسهیلات اعطایی بانک ملی کدام است؟ د- مضامین فراگیر (ابعاد) مدل حاکمیت شرکتی برای نظارت اثربخش بر تسهیلات اعطایی بانک ملی ایران کدام است؟

نوآوری پژوهش: یکی از راه‌حل‌های کارآمد برای پاسداری از حقوق همه انواع ذی‌نفعان در نظام بانکی، پیاده‌سازی درست نظام حاکمیت شرکتی است. تاکنون در کشورهای مختلف جهان، مدل‌های گوناگونی از حاکمیت شرکتی ارائه شده است و هر یک از مدل‌های ارائه شده، از سطوح کارایی متفاوتی برخوردار است. مدل‌های حاکمیت شرکتی ارائه شده در ایران عزیزمان دارای یک ضعف ساختاری است. بدین دلیل دارای ضعف ساختاری است که طراحی مدل نظام حاکمیت شرکتی برای بانک‌ها، از واقعیت موجود ماهیت بانک‌ها برگرفته شده است و ماهیت واقعی بانک‌های ایرانی، دولتی بودن آنان است. این در حالی است که اجرای حاکمیت شرکتی در بانک با مالکیت و یا تسلط دولتی، کارآمدی لازم را ندارد. از این رو در این پژوهش، مدل درستی از حاکمیت شرکتی ارائه می‌گردد تا بانک‌های کشورمان به‌ویژه بانک ملی ایران که در این پژوهش، مورد مطالعه قرار گرفته است بتوانند مسیر پیاده‌سازی حاکمیت شرکتی درست را هموار نمایند. این امر به تأیید پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک) طی نامه شماره ۱۴۳۳۱۶۵۸ مورخ ۱۳۹۹/۵/۴ نیز رسیده است.

۳- روش پژوهش

پژوهش از نوع کیفی - کمی است. در بخش کیفی، اکتشافی و در بخش کمی، تأییدی است. در بخش کیفی، از نظر هدف، توسعه‌ای و در بخش کمی، کاربردی است. جامعه آماری بخش کیفی، مدیران و خبرگان بانکی با تحصیلات عالی دانشگاهی در رشته‌های مرتبط با موضوع به تعداد ۱۲ نفر می‌باشند که از روش غیراحتمالی و هدف‌مند انتخاب گردیدند و پایان نمونه‌گیری با استفاده از رسیدن به اشباع نظری تعیین شد. جامعه آماری پژوهش در بخش کمی، کارکنان دارای مشاغل مدیریتی و تخصصی رسمی شاغل در ادارات امور تهران و واحدهای ستادی بخش اعتبارات بانک ملی مستقر در سطح شهر تهران که دست‌کم ده سال سابقه خدمت دارند را در بر می‌گیرد. در این پژوهش محاسبه حجم نمونه در بخش کمی، به‌منظور توزیع پرسش‌نامه نهایی بر اساس فرمول کوکران، با توجه به اندازه جامعه آماری به تعداد ۳۶۲ نفر و با در نظر گرفتن ضریب اطمینان ۹۵ درصد برابر با ۱۸۶ نفر به دست آمد. روش گردآوری داده‌ها هم در بخش کیفی و هم در بخش کمی، میدانی است، ابزار گردآوری داده‌ها برای پژوهش کیفی، مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با خبرگان است و در بخش کمی پرسش‌نامه می‌باشد. روش طراحی مدل، تحلیل مضمون (به شرح بند ۴-۱-۲) و روش اعتبارسنجی مدل که در بخش کمی صورت پذیرفته است، تحلیل عاملی می‌باشد. روایی مدل، با روش راهبرد تحلیل و بازبینی توسط سایر خبرگان و کار طولانی مدت پژوهشگر بر روی پژوهش بررسی گردیده است. پایایی بخش کیفی با استفاده از روش بازآزمون سنجیده شده است. در بخش کمی نیز، برای محاسبه روایی و پایایی از روایی همگرا و واگرا و پایایی مرکب استفاده شده است. پیاز پژوهش به شکل صفحه بعد می‌باشد:

شکل ۱- پیاز پژوهش (ساندرز و همکاران، ۲۰۰۹)

۴-تحلیل تجربی

اطلاعات جمعیت‌شناختی خبرگان که شامل برخی مدیران ارشد ادارات مرکزی بانک ملی در شهر تهران است. به شرح جدول ذیل می‌باشد:

جدول ۳- ویژگی‌های جمعیت‌شناختی

جمع کل	مرد	زن	جنسیت
۱۲	۱۰	۲	
۱۲	۲۶ تا ۳۰ سال	۲۰ تا ۲۵ سال	سابقه خدمت
	۶	۶	
۱۲	دکتر	کارشناسی ارشد	میزان تحصیلات
	۳	۹	

کد‌گذاری اولیه: این مرحله شامل ایجاد کدهای اولیه از متن مصاحبه‌هایی است که با خبرگان انجام شده است. هر کد، یک ویژگی از متن‌های مصاحبه را که به نظر تحلیلگر، مضمون اصلی متن‌ها را می‌رساند، معرفی می‌کند. پژوهش حاضر با مطالعه، بررسی و دسته‌بندی متن‌های مصاحبه، پنجاه کد اولیه (مضمون فرعی) شناسایی نموده است. در جدول ۵، تعدادی از متن‌های مصاحبه به همراه کد‌گذاری‌های اولیه ارائه گردیده است:

جدول ۴- برخی از کدگذاری‌های اولیه

کدهای اولیه	بخش از متن‌های مصاحبه	مصاحبه‌شوندگان
مهارت رهبری	به‌طورکلی رهبران به خود و افراد دیگر کمک می‌کنند تا اعمال درست را انجام دهند. آن‌ها به دنبال ترسیم مسیر و ترسیم آینده الهام‌بخش و ایجاد مسیرهای بدیع هستند. رهبری به مفهوم ترسیم یک نقشه برای پیروزی تیم یا یک سازمان به‌صورت پویا، هیجان‌انگیز و الهام‌بخش است؛ لذا در بخش نظارت بر تسهیلات اعطایی بانک‌ها نیز رهبر می‌تواند نسبت به ترسیم یک شیوه نظارت مؤثر بر تسهیلات اعطایی اقدام نماید.	۲ م ۷ م ۹ م
مهارت حرفه‌ای	افراد حرفه‌ای خود را مسئول تفکرات و سخنان و اقدامات خودشان می‌دانند؛ لذا همواره پاسخگو می‌باشند. افراد حرفه‌ای با در نظر گرفتن احساسات و نیازهای دیگران، هوش هیجانی (EI) زیادی از خود نشان می‌دهند و نمی‌گذارند که سختی کار بر چگونگی تعامل آن‌ها با همکاران یا مراجعه‌کنندگان تأثیر بگذارد.	۳ م ۴ م ۱۰ م
جمع‌آوری و بایگانی اطلاعات تسهیلات	برای تهیه گزارش نظارت بر چگونگی و نحوه مصرف تسهیلات مصوب و پرداختی، کارشناسان بانک علاوه بر بازدید از محل مصرف تسهیلات نیازمند اخذ مدارک، مستندات و اطلاعات مورد لزوم می‌باشند که می‌بایست علاوه بر واحد پرداخت‌کننده تسهیلات، متقاضیان نیز در این امر کارشناسان بانک را یاری نمایند.	۳ م ۷ م ۱۱ م
پرداخت تسهیلات به مشتریان کم‌ریسک	بانک‌ها ترجیح می‌دهند به مشاغل باثبات و پایدار تسهیلات اعطا نمایند. چراکه از بازگشت به‌موقع منابع در این‌گونه مشاغل اطمینان بیشتری دارند. علی‌رغم تعیین میزان تسهیلات اعطایی بانک‌ها در هر یک از بخش‌های مختلف اقتصادی توسط بانک مرکزی، بانک‌ها علاقه‌مندند تسهیلات اعطایی را به مشاغل باثبات‌تر و پروژه‌های دارای توجیحات لازم اقتصادی، فنی و مالی اعطا نمایند. علت تمایل بانک‌ها به اعطای تسهیلات به مشاغل باثبات و پایدار، به دلیل ریسک کم این نوع مشتریان است.	۶ م ۸ م ۱۰ م

روش تحلیل مضمون: برای تحلیل متن مصاحبه‌ها به روش تحلیل مضمون از روش شش‌مرحله‌ای براون و کلارک (۲۰۰۶) استفاده گردید که به‌اختصار شامل:

مرحله اول- آشنا شدن با داده‌ها: در این مرحله، پژوهشگر جهت آشنایی با داده‌ها و یافتن

کدهای معنادار، چندین مرحله اطلاعات و داده‌ها را بازخوانی و مرور کرد و بر تلاش برای «توصیف» چیزهایی که در گفته‌های مشارکت‌کننده حائز اهمیت است و نه «تفسیر» معنای آن‌ها تأکید می‌شود.

مرحله دوم- ایجاد کدهای اولیه و کدگذاری: گام بعدی، مشخص کردن هر چیزی در متن است که ممکن است به فهم دیدگاه‌ها، تجربیات و ادراکات مشارکت‌کننده «در ذیل عنوان تحقیق» کمک نماید. همچنین بایستی یک توضیح کوتاه در مورد آنچه در بخش مشخص شده مهم است، در کنار آن نوشته شود.

مرحله سوم- جست‌وجو و شناخت مضامین: در این مرحله بعد از اتمام کدهای معنادار، دسته‌بندی کدها در قالب مضمون‌های خاص صورت پذیرفت. به عبارتی کدهای مربوط به هم در یک دسته قرار گرفتند و مضمون مرتبط با هر دسته نام‌گذاری شد.

مرحله چهارم- ترسیم شبکه مضامین: در این گام، پژوهشگر مجموعه‌ای از مضامین را پیشنهاد و می‌خواهد آن‌ها را پالایش کند.

مرحله پنجم- تحلیل شبکه مضامین: در این مرحله جنبه‌ها و ویژگی‌های هر مضمون مشخص و دسته‌بندی کدها به صورت دقیق طبق تعاریف مضامین جای‌گذاری گردیدند. به عبارت دیگر، گام پنجم وقتی شروع می‌شود که پژوهشگر به شبکه مضامین رضایت‌بخشی رسیده باشد.

مرحله ششم- تدوین گزارش: در این مرحله، ابتدا باید مجموعه کاملی از مضامین نهایی، فراهم شده باشد. سپس در این مرحله، تحلیل و تدوین گزارش نهایی تحقیق، صورت می‌گیرد. در این روش طی سه مرحله کدگذاری، یعنی کدگذاری اولیه (مضامین فرعی)، کدگذاری مضامین سازمان‌دهی شده و کدگذاری مضامین فراگیر، مدل حاکمیت شرکتی در بخش اعتبارات، به شرح جدول زیر طراحی گردید.

جدول ۵- جدول کدگذاری مدل

مضامین فرعی	مضامین سازمان‌دهی شده	مضامین فراگیر
مهارت کنترل	مدیران عالی	سرمایه انسانی
مهارت رهبری		
مهارت حرفه‌ای		
دقت کارکنان در انجام وظایف		

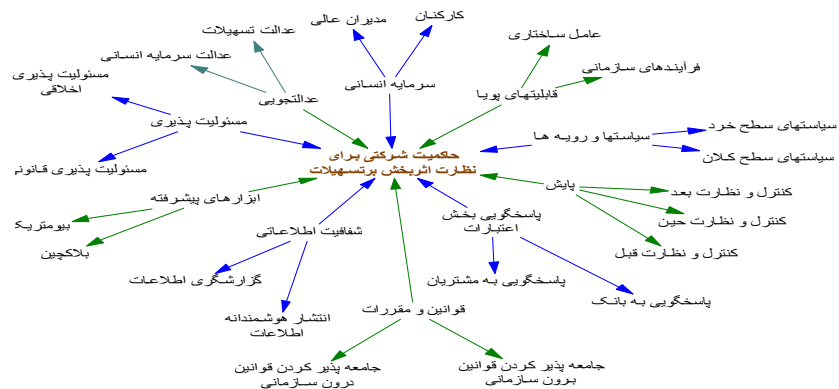
تخصص‌های لازم	کارکنان	
حفظ منافع و مصالح بانک	مسئولیت‌پذیری قانونی	مسئولیت‌پذیری
تلاش برای ارتقای سازمان		
تعهد کاری کارکنان		
وفاداری کارکنان	مسئولیت‌پذیری اخلاقی	
آسانی در احراز هویت مشتریان	بیومتریک	استفاده از ابزارهای پیشرفته الکترونیکی
اعطای تسهیلات با ابزارهای الکترونیکی		
آسانی وصول اقساط تسهیلات		
امنیت اطلاعات تسهیلات	بلاکچین	
تبیین دستورالعمل‌ها و بخشنامه‌های داخلی	جامعه‌پذیر کردن قوانین	قوانین و مقررات
بازنگری دستورالعمل‌ها و بخشنامه‌ها	درون‌سازمانی	
قوانین بال	جامعه‌پذیر کردن قوانین	
دستورالعمل‌ها و بخشنامه‌های بانک مرکزی	برون‌سازمانی	
استدلال کاربرد صحیح منابع	پاسخگویی به بانک	پاسخگویی بخش اعتبارات
پاسخگویی به‌موقع و مناسب		
اعلام شرایط دقیق پرداخت تسهیلات	پاسخگویی به مشتریان	
اعلام شرایط دقیق پرداخت اقساط		
تطبیق فعالیت‌های مشتریان با استانداردها	کنترل و نظارت قبل از اعطای تسهیلات	پایش و کنترل
اعتبارسنجی متقاضیان		
اخذ وثایق و تضمینات		
رعایت سقف اعتباری به هر متقاضی		
بررسی درخواست متقاضیان		
نظارت بر پرداخت‌های به‌موقع تسهیلات	کنترل و نظارت حین اعطای تسهیلات	
کنترل مصرف تسهیلات در محل مصوب	کنترل و نظارت بعد از اعطای تسهیلات	
کنترل تداوم فعالیت متقاضیان		
کنترل دریافت اقساط تسهیلات		
مشارکت در زنجیره‌های تأمین مالی مشخص		
تخصیص تسهیلات به مشاغل بانبات و پایدار		
پرداخت تسهیلات به مشتریان کم‌ریسک		

اولویت اعطای تسهیلات از محل منابع ارزان‌قیمت	سیاست‌های سطح کلان	سیاست‌ها و رویه‌های کارآمد نظارت بر تسهیلات
ارتباط پیوسته با خیرگان دانشگاهی	سیاست‌های سطح خرد	
آگاه‌سازی مشتریان به دریافت تسهیلات		
ایجاد محصولات جدید اعتباری	عامل ساختاری	قابلیت‌های پویای سازمانی
عدم تمرکز در تصمیم‌گیری بخش اعتبارات		
چابک‌سازی بخش اعتبارات بانک	فرایندهای سازمانی	
انجام سیستمی فرایندهای اعطای تسهیلات		
انجام سیستمی فرایندهای نظارت بر تسهیلات	گزارشگری اطلاعات	شفافیت اطلاعاتی
جمع‌آوری هوشمندانه درست صحیح اطلاعات تسهیلات		
جمع‌آوری و بایگانی کامل اطلاعات و اسناد تسهیلات		
انتشار منصفانه اطلاعات عمومی تسهیلات		
پیشگیری از سوءاستفاده از اطلاعات تسهیلات	انتشار هوشمندانه اطلاعات	عدالت‌جویی
برقراری عدالت در فرآیند تسهیلات	عدالت تسهیلات	
جلوگیری از اعطای تسهیلات دستوری		
عدالت رفتاری با کارکنان بخش اعتباری	عدالت سرمایه انسانی	
آموزش و بهسازی سرمایه انسانی		
پاداش مبتنی بر نظارت موشکافانه بر تسهیلات		

از جدول فوق مشخص گردیده است که مدل در ده مضمون فراگیر، بیست و یک مضمون سازمان‌دهی شده و پنجاه مضمون فرعی طراحی شده است.

شبکه مضامین

شبکه مضامین بر اساس رویه مشخص، مضامین کدهای توصیفی، تفسیری و مضامین فراگیر را نظام‌مند می‌کند و نقشه‌ای از کل مضامین ارائه می‌نماید که مضامین با توجه به رابطه اعم و اخص با یکدیگر در آن شبکه جای‌گذاری شده‌اند. با توجه به مراحل گفته شده، شبکه مضامین این پژوهش مطابق شکل زیر است. در این شکل، به علت تعداد زیاد کدها، از آوردن کدهای توصیفی خودداری شده و صرفاً کدهای تفسیری و مضامین فراگیر ارائه گردیده است. در نمودار صفحه بعد، ابعاد و مؤلفه‌های مدل حاکمیت شرکتی در نظارت اثربخش بر تسهیلات اعطایی ارائه شده است:

نمودار ۱- شبکه مضامین مدل

روایی و پایایی:

بخش کیفی

روایی در پژوهش کیفی به این پرسش مربوط می‌شود که آیا روش‌ها، رویکردها و فنون به‌واقع با یکدیگر مرتبط است و آنچه را که می‌خواهید بیابید، می‌سازد یا خیر؟ برای حصول اطمینان از روایی داده‌های کیفی از راهبردهای: ۱- تحلیل و بازبینی توسط مشارکت‌کنندگان در پژوهش و یا ۲- تحلیل و بازبینی توسط خبرگان آگاه استفاده می‌شود. در این پژوهش از هر دو روش فوق استفاده گردید. برای بررسی پایایی نیز از روش پایایی بازآزمون برای محاسبه پایایی مصاحبه‌های انجام گرفته، استفاده شده است در نتیجه بعد از انجام این تحلیل‌های کیفی، مدل نهایی پژوهش در بخش کیفی، استخراج می‌شود. در نهایت ضریب همبستگی بین نمرات حاصل از اجرای دو نوبت، با استفاده از ضریب همبستگی اسپیرمن، ۹۱ درصد برآورد گردید که این ضریب، شباهت بالای امتیازات را مشخص نمود.

بخش کمی

آزمون KS: وضعیت داده‌ها با استفاده از این آزمون از نظر نرمال بودن و با نرم‌افزار SPSS۲۵ سنجیده شده است. بیشتر شاخص‌ها غیرنرمال هستند، اما با استفاده از قضیه حد مرکزی تمامی شاخص‌ها نرمال در نظر گرفته شده‌اند.

روایی همگرا: روایی همگرا به این موضوع می‌پردازد که آیا تک‌به‌تک این متغیرهایی که در مدل طراحی شده بخش کیفی، آورده شده‌اند، لازم بود که در مدل آورده شوند؟

همبستگی بین بارهای عاملی همه متغیرها بیشتر از ۰/۷ می‌باشد؛ لذا نتیجه گرفته شده است که پرسش‌نامه دارای روایی همگرا می‌باشد، بنابراین روایی مدل قابل‌پذیرش می‌باشد. نتایج در جدول ۲ در زیر ارائه شد است:

جدول ۶- نتایج روایی همگرا (AVE)

ابعاد	سرمایه انسانی	ابزارهای پیشرفته	قوانین	شفافیت	پاسخگویی	سیاست‌ها و رویه‌ها	پایش و کنترل	عدالت‌جویی	قابلیت‌های پویا	مسئولیت پذیری
میانگین واریانس (AVE)	۰/۷۱۴	۰/۷۴	۰/۷۱۵	۰/۷۰۴	۰/۷۹۱	۰/۷۰۶	۰/۷۸۸	۰/۷۳۵	۰/۷۴۴	۰/۷۳۲

روایی واگرا: روایی واگرا میزان رابطه سازه با شاخص‌هایش در مقایسه با رابطه آن سازه با سایر سازه‌ها را نشان می‌دهد. قطر اصلی ماتریس، مقدار جذر میانگین واریانس استخراجی متغیرها را نشان می‌دهد که مقدار همبستگی میان آن‌ها از خانه‌های پایین و سمت راست قطر اصلی بیشتر است. پس روایی واگرای مدل در حد مناسبی قرار دارد. نتایج روایی واگرا در جدول ۳ در زیر ارائه شده است:

جدول ۷- نتایج روایی واگرا

ابعاد	سرمایه انسانی	ابزارهای پیشرفته	قوانین	شفافیت	پاسخگویی	سیاست‌ها و رویه‌ها	پایش و کنترل	عدالت‌جویی	قابلیت‌های پویا	مسئولیت پذیری
سرمایه انسانی	۰/۸۶۶									
ابزارهای پیشرفته	۰/۷۷	۰/۸۸۳								
قوانین و مقررات	۰/۷۳۴	۰/۸۰۲	۰/۸۲۹							
شفافیت	۰/۶۴	۰/۵۱۳	۰/۶۵	۰/۷۸۹						
پاسخگویی	۰/۷۸۵	۰/۷۷۸	۰/۷۱۴	۰/۶۰۵	۰/۸۳۱					
سیاست‌ها و رویه‌ها	۰/۸۴۴	۰/۸۰۸	۰/۷۳۱	۰/۷۷۴	۰/۸۰۴	۰/۸۱۲				
پایش و کنترل	۰/۷۳۴	۰/۵۹۵	۰/۷۹۱	۰/۵۶۹	۰/۷۳۸	۰/۷۷۱	۰/۸			
عدالت‌جویی	۰/۷۴۶	۰/۶۶۸	۰/۷۸	۰/۵۸۸	۰/۷۷۸	۰/۷۸۲	۰/۷۵۹	۰/۷۹۱		
قابلیت‌های پویا	۰/۷۹	۰/۸۱۴	۰/۷۰۷	۰/۷۸۸	۰/۷۲۶	۰/۸۰۱	۰/۷۸۷	۰/۵۹۴	۰/۸۱۷	
مسئولیت‌پذیری	۰/۸۱۶	۰/۸۱۲	۰/۶۵۹	۰/۷۱۸	۰/۷۸۴	۰/۸۰۱	۰/۶۳۴	۰/۶۸۶	۰/۸۱۳	۰/۸۲۲

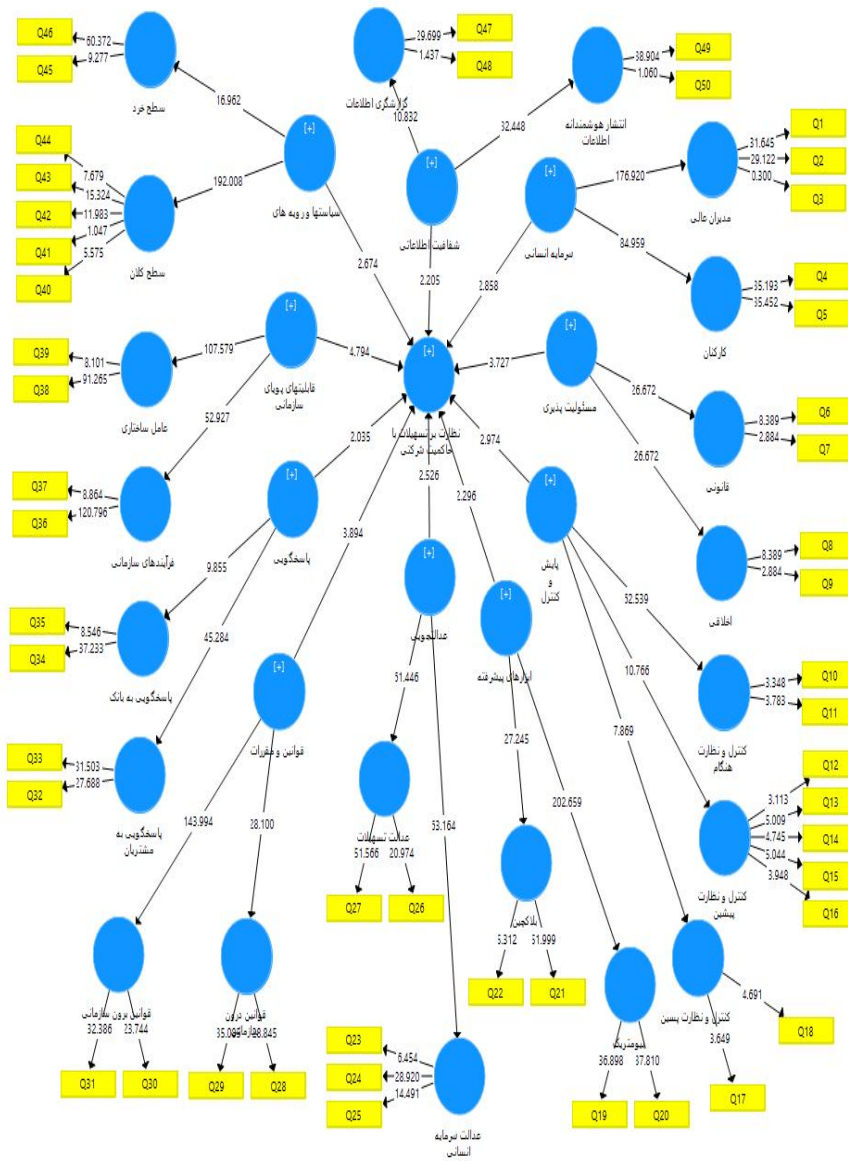
نظارت اثربخش بر فرآیند اعتبارات بنا به چارچوب حاکمیت شرکتی در بانک ملی

پایایی: باتوجه به اینکه ضرایب پایایی مرکب همه ابعاد مدل، بزرگتر از ۰/۷ می باشد نتیجه گرفته می شود که پایایی مدل، اثبات گردیده است. نتایج پایایی مرکب در جدول ۴ در زیر قرار داده شده است:

جدول ۸- نتایج پایایی مرکب

ابعاد مدل	پایایی مرکب
سرمایه انسانی	۰/۷۳۵
ابزارهای پیشرفته الکترونیکی	۰/۸۰۴
قوانین و مقررات	۰/۸۸۴
شفافیت	۰/۷۲۵
پاسخگویی	۰/۷۲
سیاست‌ها و رویه‌ها	۰/۷۳۶
پایش و کنترل	۰/۷۸۸
عدالت‌جویی	۰/۸۴۴
قابلیت‌های پویا	۰/۷۳۴
مسئولیت‌پذیری	۷۹۴/۰

ب- برآورد ضرایب معناداری

نمودار ۳- نمودار معناداری مدل حاکمیت شرکتی با رویکرد نظارت بر واحد اعتبارات

برازش مدل

در این پژوهش، مدل با استفاده از سه آزمون، مورد برازش قرار گرفته است. نتایج این برازش که با استفاده از نرم‌افزار SPSS به دست آمده، در جدول زیر ارائه شده است:

جدول ۹- نتایج ارزیابی برازش ساختار مدل

GoF	F2	Q2	R2	سازه‌های اصلی
	۰/۱۸۹	۰/۳۳۶	۰/۵۶۲	سرمایه انسانی
	۰/۲۲۹	۰/۳۴۴	۰/۵۱۹	ابزارهای پیشرفته الکترونیکی
	۰/۳۲۱	۰/۳۴۹	۰/۵۸۸	قوانین و مقررات
	۰/۴۶۴	۰/۵۲۸	۰/۶۱۲	شفافیت
۰/۶۶۶	۰/۳۳۸	۰/۳۶۷	۰/۵۴۸	پاسخگویی
	۰/۲۱۳	۰/۴۰۸	۰/۴۶۶	سیاست‌ها و رویه‌های کارآمد
	۰/۳۹۴	۰/۳۹۹	۰/۳۹۸	پایش و کنترل
	۰/۳۴۵	۰/۵۳۷	۰/۶۶۸	عدالت‌جویی
	۰/۲۸۸	۰/۵۰۵	۰/۶۷۴	قابلیت‌های پویای سازمانی
	۰/۳۴۶	۰/۳۳۳	۰/۷۲۲	مسئولیت‌پذیری

۱- ضریب تعیین (R^2): با توجه به ضریب تعیین محاسبه شده در جدول فوق، سازه‌های درون‌زای مدل پژوهش مطلوب و یا نسبتاً مطلوب می‌باشد.

۲- شاخص Q2: با توجه به جدول فوق‌الذکر مقدار شاخص Q2 در تمامی موارد مثبت به دست آمده است که نشان می‌دهد برازش مدل مناسب است.

۳- شاخص نیکویی برازش: از آنجاکه شاخص GOF برابر ۰/۶۷ به دست آمده است، بنابراین مدل از برازش مطلوبی برخوردار است.

۵- نتیجه‌گیری

همانند سایر سازمان‌ها، محیط کسب و کار در یکی دو دهه اخیر برای بانک‌ها از جمله بانک ملی ایران به طور اساسی تغییر کرده و شبکه بانکی را با چالش‌ها و فشارهای رقابتی جدیدی روبه‌رو نموده است. در چنین شرایطی توانمندی بانک‌ها برای تطبیق سریع و دقیق با شرایط در حال تغییر، یک عامل کلیدی برای بقای اثربخش و موفقیت‌آمیز در آینده است. می‌توان گفت

¹ - Coefficient of Determination

موفقیت بانک‌ها در محیط رقابتی امروزی، مستلزم کسب آمادگی لازم برای مواجهه با آن بوده و نظارت اثربخش بر تسهیلات اعطایی در بانک‌ها، به‌عنوان کلید موفقیت در این محیط شناخته شده است؛ لذا نظر به نقش مهم این امر، هدف اصلی در این رساله تبیین مدل حاکمیت شرکتی برای نظارت اثربخش (شناسایی ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های آن) در بانک ملی ایران بوده است. مطالعه و بررسی ادبیات پژوهش نشان داد که اکثر تحقیقات صرفاً به‌صورت محدود، به بررسی ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های حاکمیت شرکتی برای نظارت اثربخش بر تسهیلات پرداخته‌اند و در هیچ کدام، تحلیل جامعی که دربرگیرنده کلیه موارد باشد، ارائه نگردیده است؛ اما در این رساله برای اولین بار با یک رویکرد جامع و فراگیر نسبت به شناسایی و تبیین مجموعه کاملی از ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های تشکیل‌دهنده نظارت اثربخش بر تسهیلات با استفاده از اجزاء استفاده شده در مطالعات و تلفیق آن‌ها و همچنین استفاده از نظر خبرگان اقدام گردید که اولاً می‌تواند به بانک در شناسایی الزامات و پیش‌نیازهای لازم برای فراهم کردن بستری مناسب برای استقرار نظارت اثربخش بر تسهیلات کمک نموده و ثانیاً مبنایی برای سنجش وضعیت این موضوع در بانک بوده و در نتیجه امکان شناسایی نقاط ضعف احتمالی و ارائه راهکارهای بهبود نظارت اثربخش در بانک را فراهم نماید.

در این پژوهش همان‌طور که مشاهده شد ارتباط بین اجزای مدل در سطح بالایی بوده و روابط از استحکام بالایی برخوردار هستند؛ لذا می‌توان گفت مدل مفهومی حاصله که به تأیید و توافق بالای خبرگان هم رسیده و اعتبار آن مورد تأیید قرار گرفته است، می‌تواند به‌منظور عملیاتی‌سازی و استقرار سیستم نظارت اثربخش بر تسهیلات علاوه بر بانک ملی، در سایر بانک‌ها هم مورد بهره‌برداری قرار گیرد. باتوجه به ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های استخراج شده حاکمیت شرکتی برای نظارت اثربخش بر تسهیلات و بر اساس نتایج به‌دست آمده، می‌توان پیشنهادهای زیر را به‌منظور عملیاتی نمودن و ارتقای نظارت اثربخش بر تسهیلات اعطایی در بانک ملی ایران مطرح نمود. در واقع به‌منظور دستیابی به نظارت اثربخش بر تسهیلات می‌بایست با تقویت و ارتقای هماهنگ و موزون شاخص‌های آن به این مهم دست‌یافت. باتوجه به نتایج پژوهش، پیشنهادهای کاربردی به شرح زیر می‌باشد. ضمناً بررسی یافته‌های پژوهش حاضر با یافته‌های بسیاری دیگر از پژوهش‌ها مشابهت دارد، نظیر پژوهش‌های چیانگ لی، وانگ و ژانگ (۲۰۲۳)، لیو و همکاران (۲۰۲۳)، بن عبد سلم و همکاران (۲۰۲۲)، ساکاوا، هیداکا و همکاران (۲۰۲۰)، سوه دان (۲۰۱۹)، مزارعی عبدالله (۲۰۱۹)، آندریس، کاپارو و

نیستور (۲۰۱۸)، آنگینر و همکاران (۲۰۱۸) ماسری، عبدالفتاح و البهار (۲۰۱۶).

پیشنهادها

- ۱) بعد سرمایه انسانی: پیشنهاد می‌گردد علاوه بر این که بانک باید در هنگام انتصاب مدیران عالی به شاخص‌های مذکور توجه نماید، وزارت امور اقتصادی و دارایی و بانک مرکزی نیز در هنگام انتصاب هیئت‌مدیره بانک‌ها، بر این مهم دقت لازم را اعمال کنند. همچنین لازم است مدیران عالی بانک، آگاهی‌بخشی به کارکنان در جهت اعمال دقت لازم در انجام وظایف را به طور مستمر در دستور کار خود قرار دهند.
- ۲) بعد مسئولیت‌پذیری: پیشنهاد می‌گردد مدیران عالی بانک با اتخاذ تمهیدات مقتضی، اقدام لازم را در جهت بالا بردن میزان تعهد کاری و وفاداری کارکنان اعمال نمایند. بدیهی است کارکنان دارای تعهد کاری بالا و وفادار به سازمان، علاوه بر تلاش برای ارتقای سازمان، حافظ منافع و مصالح بانک نیز خواهند بود.
- ۳) بعد استفاده از ابزارهای پیشرفته الکترونیکی: پیشنهاد می‌گردد باتوجه به فضای رقابتی شدید در عرصه بانکداری الکترونیک و دیجیتال، اقدامات لازم توسط مدیران عالی بانک به‌منظور بهره‌مندی هر چه بیشتر بانک از این امکانات صورت پذیرد.
- ۴) بعد قوانین و مقررات: پیشنهاد می‌گردد، مدیران عالی بانک با تشکیل کارگروه‌های تخصصی موضوع تبیین دستورالعمل‌ها و بخشنامه‌ها و همچنین قوانین و استانداردهای کمیته بال را به طور مستمر ارزیابی و رصد نمایند و پرداختن به این موضوعات در دستور کار مدیران عالی بانک قرار گرفته و در بازه‌های زمانی مشخص، عملکرد این کارگروه‌ها مورد کنترل و ارزیابی قرار گیرد.
- ۵) بعد پاسخگویی: پیشنهاد می‌گردد سیستم پاسخگویی به‌گونه‌ای طراحی گردد که شاخص‌های این بعد از پوشش لازم برخوردار و مدیران عالی بانک بر این موضوع نظارت کافی داشته باشند.
- ۶) بعد پایش و کنترل: پیشنهاد می‌گردد مدیران عالی بانک، با تمرکز بر روی شاخص‌های یادشده حرکت به‌سوی اجرای مناسب حاکمیت شرکتی در بانک را با تشکیل کارگروه‌های تخصصی تداوم بخشیده و عملکرد این کارگروه‌ها در بازه‌های زمانی معین که عمدتاً هم کوتاه‌مدت می‌باشد، مورد نظارت دقیق قرار دهند.
- ۷) بعد سیاست‌ها، راهبردها و رویه‌های کارآمد: باتوجه به اینکه در شرایط رقابتی موجود،

بانکی موفق‌تر خواهد بود که بتواند با بهره‌گیری از تکنولوژی و فناوری‌های روز نسبت به ارائه خدمات مورد انتظار مشتریان اقدام نماید، لذا پیشنهاد می‌گردد مدیران عالی بانک به‌منظور دستیابی به نظارت اثربخش بر تسهیلات اعطایی، اقدامات لازم در زمینه به‌کارگیری و اجرای شاخص‌های این بعد از مدل را در برنامه کاری خود داشته باشند.

۸) بعد قابلیت‌های پویای سازمانی: اصولاً شرایط اقتضایی امروزه، ایجاب می‌نماید به‌محض اعطای تسهیلات که در حال حاضر تا حدود زیادی به‌صورت سیستمی انجام می‌گردد، نظارت بر تسهیلات اعطایی نیز با همان سیستم ادامه یابد؛ لذا با توجه به اهمیت موضوع، پیشنهاد می‌گردد مدیران عالی بانک ضمن انجام اقدامات لازم در این زمینه و اعمال نظارت‌های سیستماتیک با انجام تمرکززدایی، زمینه‌های چابکی سازمانی و سرعت عمل در ارائه خدمات بانکی را در دستور کار خود قرار دهند.

۹) بعد شفافیت اطلاعات: در مواردی که مخاطب قصد سوءاستفاده از اطلاعات را داشته باشد با منع قانونی روبه‌رو خواهد بود. با عنایت به موضوع مذکور پیشنهاد می‌گردد به‌منظور پیشگیری از سوءاستفاده‌های احتمالی از اطلاعات تسهیلات در راستای نظارت اثربخش بر تسهیلات اعطایی، اجرای شاخص‌های این بعد از مدل همواره مدنظر مدیران عالی بانک قرار گیرد.

۱۰) بعد عدالت‌جویی: در راستای کاهش ریسک اعتباری و دستیابی به نظارت اثربخش بر تسهیلات اعطایی، ضرورت دارد علاوه بر اینکه مسئولین از فشار آوردن به بانک برای اعطای تسهیلات دستوری خودداری نمایند، بانک‌ها نیز با مقاومت لازم در این‌گونه مواقع از اعطای تسهیلات خودداری نمایند؛ بنابراین پیشنهاد می‌گردد شاخص‌های این بعد از مدل نیز همواره موردنظر مدیران عالی بانک قرار گرفته و تمهیدات لازم به‌منظور اجرای آن‌ها اتخاذ گردد.

منابع

- Abdollahipoor, M., & botshekan, M. (2021). Investigating the impact of macroeconomic variables on Risk-Adjusted Return on Capital (RAROC) of Registered Banks on Tehran Stock Exchange and Iran Fara Bourse. *Journal of Asset Management and Financing*, No. 34. 9(3), 19-36. doi: 10.22108/amf.2021.125242.1594. (In Persian)
- Agarwal, P.K. (2013). Impact of loan repayment determinanats on loan repayment performance of micro & small enterprise in dila town of Ethiopia. *International Journal Of Engineering Research & Management Technology*. 10.13140/RG.2.2.28536.57604.
- Andrieș, A.M., Căpraru, M., Nistor, s. (2018). Corporate Governance and Efficiency in Banking: Evidence from Emerging Economies. *Applied Economics* 34(1): 246-281.
- Anginer, Deniz. Demirguc-Kunt, Asli. Huizinga, Harry and Ma, Kebin (2018). Corporate governance of banks and financial stability. *Journal of Financial Economics*.
- Arab Mazar, A. & Royeen Tan, P. (2015). factors affecting on the credit risk of bank customers; A case study of Agricultural Bank. 45-80. 108997/fa. (In Persian)
- Babajani, J., Marfoa, M. & Naimi, A. (2019). A model for corporate governance in Iranian banks, *Accounting Knowledge*, Number 2. 1-29. 10.22103/JAK.2020.14544.3049. (In Persian)
- Basel Committee on Banking Supervision (Basel:BCBS). (Sep. 2015). "Principles for the Management of Credit Risk". *Bank and Economy Monthly* Number 139 p1460956.
- Ben Abdesslem, R. Chkir, I., Dabbou, H. (2022). Is managerial ability a moderator? The effect of credit risk and liquidity risk on the likelihood of bank default. *International Review of Financial Analysis*.
- Braendle, U., & Noll, J. (2006). On the Convergence of National Corporate Governance Systems. *Journal of Interdisciplinary Economics*, 17. <https://doi.org/10.2139/ssrn.506522>.
- Cadbury, A. (2002). *Report and Code in December 1992*. N.J: Prentice Hall [ISBN 0-13- 34150-3]; Cadbury, The financial aspects of Corporate governance.
- Chapra, M., & Ahmed, H. (2002). *Corporate Governance in Islamic Financial Institutions*, Islamic Development Bank, King Fahad National Cataloging-in-Publication Data Corporate Ownership and Control Journal, 13(3): 8-16. (2016). ISBN: 9960-32.

- Chiang lee, C., Wang, Y., Zhang, X. (2023). Corporate governance and systemic risk: Evidence from Chinese-listed banks. *International Review of Economics & Finance*.
- Farzin Vash, A., Dadgary. Y., Mehr ara, M. & Najarzadeh, A. (2016). the role of corporate governance on bank performance indicators. *Banking Research and Policy Quarterly*. 261-310.
- Geleta, G. (2018). Determinants of loan repayment performance of micro and small enterprises: the case of Oromia credit and saving company branches under Oromia special zone around Addis Ababa University of Addis Ababa. 15353. college of business and economics. <http://etd.aau.edu.et/handle/123456789/15353>.
- Havrylychuk, O. (2018). Regularity framework for the Loan-Based crowdfunding platforms, Organisation for Economic Co-operation and Development. 10.1787/24ad924a-en.
- Khorashadi, M. (2021). Investigation of factors affecting the increase of non-current claims of Bank Saderat, the first international conference on industrial engineering, management, economics and accounting.doc/1220671. Imeaconf01_058. (In Persian)
- Komath, M. A. C., Doğan, M. Sayılır, Ö. (2023). Impact of corporate governance and related controversies on the market value of banks. *Research in International Business and Finance*.
- Kurd Manjiri, S. Dadashi, I. Khoshnoud, Z & Gholamnia, H. (2019). Identifying the factors affecting the non-current claims of banks using neural networks and support vector machine, *Economic Modeling Quarterly*, No.1. 127-151. eco.2020.672520/10030495. (In Persian)
- Masry, A., Abdelfattah, T., Elbahar, E. (2016). Corporate Governance and Risk Management in GCC Banks. *Corporate Ownership and Control Journal* 13(3): 8-16
- Mazarei, A. (2019). Iran has a slow motion banking crisis. Peterson Institute for International Economics. peterson institute for international economics.8-19. The text is available at <https://2009-2017.state.gov/documents/organization/245317.pdf>.
- Mutamimah, Mutamimah. Saputri, Pungky Lela(2023). Corporate governance and financing risk in Islamic banks in Indonesia. *Journal of Islamic Accounting and Business Research*. 436-450
- Nahla Al-Nour Muhammad Al-Makki. Mahassin Abd alla Ali Shomo(2023). The Role of Governance Principles on Reducing Small Enterprises Risk in Saudi Arabia.
- Oliyaei, A., & Hedayati, S. (2017). prioritizing factors affecting non-current claims in the banking system, International Conference on New

Research Achievements in Humanities and Social and Cultural Studies, Karaj. ARSC01- 071.ris. (In Persian)

- Pan, Rulu, Jing, Shi, Qiaoqiao, Zhu (2015). Dividend Policy, Corporate Governance and Stock Liquidity, Asian Finance Association (AsianFA) 2015 Conference.

- Rahman Sarasht, H., & Harandi, A. (2016). A model for strategic control of corporate governance using the classical foundation data strategy, Public Management Research, No. 37 . 29-58. 222101/ fa. (In Persian)

- Rasouli, K., Saeedi, P., Chirag Ali, M., & Gorji, M. (2019). identifying the dimensions and components of corporate governance with the approach of developing organizational entrepreneurship in the Bank of Agriculture. Business Management Quarterly, No. 74. 455-472. JR_BMJI-12-47_021 (In Persian)

- Rezaei, M., & Nazemi, A. (2018). corporate governance model in Iranian banks, Financial Accounting Quarterly, No. 41.126-150.1682865/en. (In Persian)

- Sadaa, Abdullah Mohammed.Ganesan, Yuvaraj. Yet, Chu Ei. Alkhazaleh, Qutaiba. Alnoor, Alhamzah. aldegis, Ahmad Mohammad(2023). Corporate governance as antecedents and financial distress as a consequence of credit risk. Evidence from Iraqi banks. Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity.

- Sakawa, H. & Watanabel, N. (2020). Institutional Ownership and Firm Performance under Stakeholder-Oriented Corporate Governance. journal of sustainability. 2-22. 10.3390/su12031021.

- Seif, V, (2013). Corporate Governance in Iran's Banking System, Trend Quarterly, No. 68. 15-54. 1103475.ris. (In Persian)

- Seyed Noorani, S., Tari, F., & Aghajani, K. (Spring 2016). Factors affecting the diversion of granted facilities in Iran, Economic Research and Policy Quarterly.187-228. 895990/fa. (In Persian)

- Swedan, Z., & Ahmed, S. (2019). The Impact Of Corporate Governance Implementation On Firms Performance in the GULF contries (GCC) Based On Stewardship Assumption. International journal of business society. 2(11) 42-47. 10.30566/ijo-bs/2018.2104.

- Switzer, lorne N. wang, jun & zhang, yajing (2016). Effect of corporate governance on default risk in financial versus nonfinancial firms: Canadian evidence. 313-328

- Talebi, M. (2015). Identifying and evaluating factors affecting the challenges of Iran's banking system. Scientific-Research Journal of Management Improvement, Year 10, Number 3.131-166. 10-3_006.ris. (In Persian)

نظارت اثربخش بر فرآیند اعتبارات بنا به چارچوب حاکمیت شرکتی در بانک ملی

- Talvar, S.P. (1999). Core Principles of Effective Banking Supervision. Speech by Mr S P Talwar, a Deputy Governor of the Reserve Bank of India, at the meeting of SAARC Supervisors in Pune (India) on 27-30/1/99.
- yong B.Li, L., Xie, Q. & xu, J. (2001). Development of a KBS for managing bank lian risk.299-302. Elsevier. 14. S0950-7051(01)001109-5.

